

Bakalářská práce

2016

Michaela Morávková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Cestovní ruch v západních Čechách a
kultura českých Němců**

Michaela Morávková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra germanistiky a slavistiky

Studijní program Filologie

Studijní obor Cizí jazyky pro komerční praxi

Kombinace angličtina – němčina

Bakalářská práce

**Cestovní ruch v západních Čechách a
kultura českých Němců**

Michaela Morávková

Vedoucí práce:

PaedDr. Petr Kučera, Ph.D.

Katedra germanistiky a slavistiky

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2016

.....

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce PaedDr. Petru Kučerovi, Ph.D. z katedry germanistiky a slavistiky za cenné rady při psaní této práce, dále panu Mgr. Romanu Koubovi za propůjčené zdroje a sourozencům Elišce Zívalové a Františku Procházkovi za poskytnutý rozhovor.

Obsah

Úvod	1
1. Čeští Němci	3
1.1. Příchod Němců na česká území	3
1.2. Město Cheb – centrum českých Němců	4
1.3. Období 2. světová války	5
1.4. Odsun sudetských Němců	6
2. Kultura	8
2.1. Spolkový život	8
2.2. Hudební život v lázních	8
2.3. Městské divadlo	9
2.4. Publicistika	10
2.5. Biograf	10
2.6. Filmový festival	10
2.7. Sport	11
3. Západní Čechy místo čilého cestovního ruchu ..	13
3.1. Historie a vznik Mariánských Lázní	13
3.2. Rozvoj dopravy	14
3.2.1. Železniční doprava	15
3.2.2. Letecká doprava	15
3.3. Cestovní ruch a turistické cíle v okolí Mariánských Lázní	16
3.3.1. Lázně Kynžvart a zámek Kynžvart	16

3.3.2. Teplá a klášter Teplá	17
4. Významné osobnosti v Mariánských Lázních.....	20
4.1. Johann Wolfgang von Goethe	20
4.2. Richard Wagner	21
4.3. Friedrich Hebbel	22
4.4. Franz Kafka	23
4.5. Prof. Theodor Lessing	23
4.6. Johann Thummerer	24
4.7. Josef Neubauer.....	25
4.8. Dr. Ernst Eckert.....	25
4.9. Franz Neubauer	25
5. Praktická část.....	26
6. Závěr	30
7. Seznam použité literatury.....	31
8. Resumé	34
9. Resümee	34
10. Přílohy.....	36

Úvod

O významné roli sudetoněmeckého obyvatelstva v české historii není pochyb. Avšak jen malá část současné generace ví o této epoše společné německé a české historie. Skutečnost, že historie ovlivňuje současnost, se plně potvrdila událostmi spojenými s odsunem německy mluvícího obyvatelstva z českého pohraničí po druhé světové válce, zůstalo tak mnoho nezodpovězených i nevyřešených otázek.

Hlavním tématem bakalářské práce bude cestovní ruch a kultura českých Němců v Karlovarském kraji se zaměřením na město Mariánské Lázně, ke kterému má autorka blízký vztah, je to místo jejího rodiště.

Bakalářská práce má za cíl osvětlit osudy česky i německy hovořících sudetských Němců s důrazem na jejich kulturu v Karlovarském kraji, práce bude také popisovat důsledky poválečného odsunu sudetoněmeckého obyvatelstva z českého pohraničí.

Nedílnou součástí společného soužití Čechů a Němců je i cestovní ruch, práce se pak opět zaměří na Mariánské Lázně a jejich okolí, o jejichž nezastupitelné úloze ve společné historii Čechů a Němců práce také pohovoří.

Ani analýzy dobových děl a dopisů, výzkum přímo v uvedeném regionu či získávání informací z primárních zdrojů nebudou chybět v obsahu práce. Výpovědi potomků českých Němců z okolí Mariánských Lázní o době, kdy v tomto kraji žilo převážně německy mluvící obyvatelstvo, dokreslí poté celkový obraz života lidí na Mariánskolázeňsku.

Tento kraj léčivých pramenů a přírodních zdrojů pak přilákal spousty osobností všech oborů lidské činnosti, mnozí z nich byli ovlivněni lázeňskou atmosférou natolik, že jejich díla přispěla nejen k rozmachu zdejší kultury, ale i té světové. Oni byli tím důvodem, proč se Mariánské Lázně staly významným lázeňským městem.

Obsah práce je rozdělen do pěti hlavních kapitol.

Historie sudetských Němců, původ označení této skupiny obyvatel pohraničí předválečného Československa, jejich příchod a osídlování území na hranici mezi dvěma národy Čechů a Němců, vytváření vzájemných vztahů, to je téma první kapitoly. Současně kapitola popisuje germanizaci a nátlak německých úřadů na poněmčení českého pohraničí do konce druhé světové války v roce 1945. Tato část bakalářské práce poukáže na význam města Cheb, jako centra kultury sudetských Němců a jejich nucený odsun z pohraničí po 2. světové válce.

Hlavní téma práce, kultura českých Němců v Mariánských Lázních je obsahem následující kapitoly. Nejvíce informačních pramenů pak autorka používá ze zdrojů Městského muzea v Mariánských Lázních, které poskytlo kromě jiného kroniky města, dobové dokumenty či obrazové materiály, které dokazují, že nejen přírodní léčivé zdroje, ale i kulturní dění ve městě bylo důležitým aspektem, proč byly a dosud jsou Mariánské Lázně vyhledávaným místem odpočinku. Spolková činnost, hudební život, městské divadlo, biograf, noviny, sportovní spolky – to je nedílná součást místní kultury.

Třetí kapitola nás provede historií a vznikem Mariánských Lázní, způsobem dopravy lázeňských hostů do krajiny léčebných pramenů, která byla ještě před 200 lety minimálně poznamenána lidskou činností. Kapitola rovněž poukáže na významné turistické cíle v okolí Mariánských Lázní, které ovlivnili turistický ruch v Západočeském kraji.

Čtvrtá kapitola pak představí významné osobnosti německé kultury a významné rodáky, kteří svůj pobyt spojili v mnoha případech nejen s tvůrčí činností, ke které jim zdejší příroda byla inspirací, ale i s léčením. Mnozí ovlivnění místní kulturou přenesli její prvky i do svých děl.

Závěrečná část této bakalářské práce bude patřit praktické části. Popis oblasti Mariánskolázeňska ve 40. letech 20. století a změn, které se udály, na základě rozhovoru s pamětníky, kteří v regionu žili ještě v době, kdy zde převažovalo německy mluvící obyvatelstvo.

1. Čeští Němci

1.1. Příchod Němců na česká území

Čeští Němci rovná se sudetští Němci?

Začátek příchodu německy mluvícího obyvatelstva do českého pohraničí se datuje do 13. století, kdy první kolonisté přicházeli na pozvání českého panovnického rodu Přemyslovců. Z německého území přicházely celé rodiny, především pak zástupci cechu horníků, stavitelů, kameníků či umělců. Osidlovaly zejména neobydlené, často těžce přístupné horské části pohraničí, což byl záměr českého panovnického rodu. Němečtí přistěhovalci začali obdělávat půdu a jejich hospodaření začalo přinášet úspěchy.¹

Společné soužití obou národů Čechů a Němců dostalo pak první trhliny s příchodem nacionalismu v 19. století. V druhé polovině tohoto století se objevují počátky duplicitních diverzifikovaných struktur kulturních, vzdělávacích či politických uskupení, které prohlubovalo a upevňovalo vzájemnou národnostní izolaci. Tento vývoj měl pokračování až do konce 2. světové války.²

První významnou událostí, která předznamenala krizi v již takřka 700 letém společném soužití Čechů a Němců, bylo obsazení pohraničí českým vojskem po 31. říjnu 1918, kdy byly potlačeny veškeré snahy německy mluvícího obyvatelstva o odtržení pohraničí od nově vzniklé Československé republiky a připojení k německému Rakousku. Tyto události si vyžádaly i několik desítek lidských životů na straně německého obyvatelstva. Československá armáda hájila zájmy česky mluvícího obyvatelstva, které bylo možné rozdělit do tří skupin. Do první skupiny patřili starousedlíci. Do druhé ti, kteří se před rokem 1918 přistěhovali jako dělníci. Třetí skupinu tvořilo česky mluvící obyvatelstvo, které přišlo teprve se vznikem první republiky³.

¹ MORAVCOVÁ M., SVOBODA D., ŠÍSTEK F., *Pravda, láska a ti na východě: obrazy středoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti*, Praha: UK FHS, 2006. S. 90

² OTČENÁŠEK J., *Němci v Čechách po roce 1945: na příkladu západního Podještědí*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR a Scriptorium, 2006, S. 23

³ ARBURG A., STANĚK T., *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*, Středoluky, 2010, S. 155

Dalším pokusem sudetských Němců na získání práva na sebeurčení byla demonstrace ze 4. března 1919, která byla rovněž potlačena československou armádou.

Konečným řešením narůstajícího hnutí německé menšiny v českém pohraničí pak měla být Saint – Germainská smlouva z 10. září roku 1919, která přiřkla sudetské území Československu a německy mluvící obyvatelstvo zůstalo v roli početné národnostní menšiny. Jak ale následující historické události ukázaly, konečným řešením se tato smlouva nestala.⁴

Významným centrem sudetoněmeckého hnutí za právo na sebeurčení německy mluvícího obyvatelstva v českém pohraničí bylo město Cheb a jeho okolí. Zejména v tomto regionu rostla podpora a sympatie k vůdci separatistického hnutí sudetských Němců Konrádu Henleinovi, jenž byl podporován Hitlerovským Německem. Protesty a odpor německého obyvatelstva pohraničí proti československým úřadům a armádě sílil především v 3. dekádě 20. století, i přes tyto rozpory však západní Čechy zažívají v období 1. republiky hospodářský a kulturní rozvoj. Na vrcholu rozmachu byl pak hlavně spolkový život. Do této doby však významně zasáhla Mnichovská dohoda z 29. – 30. září 1938, kdy evropské velmoci rozhodli o připojení československého pohraničí k nacistickému Německu⁵.

1.2. Město Cheb – centrum českých Němců

Jak již předcházející kapitola uvedla, centrem německy mluvícího obyvatelstva v pohraničí západních Čech bylo město Cheb. Toto historické město, o němž se zachovaly první písemné zmínky již z roku 1061, bylo ovlivněno svou polohou na rozmezí dvou sousedních národů Čechů a Němců. Střídala se v něm období, kdy náleželo pod nadvládu českých panovníků, s časy, kdy na Chebském hradě, vystavěném kolem roku 1180, panovaly německé šlechtické rody. Ačkoliv byl Cheb od roku 1322 součástí českých zemí, převážnou část jeho obyvatelstva tvořili občané, jejichž rodným jazykem byla němčina.⁶

⁴ OTTER, J. *Úděl česko-německého sousedství: Pohledy do zrcadla dvanácti století společných dějin*, Heršpice, EMAN, 1994

⁵ BENAMOU, G., *Mnichovský přízrak*, 1.vyd., Praha:Paseka, 2008, S. 182

⁶ KOLEKTIV AUTORŮ, *Karlovarský kraj: Karlovy Vary region*, Karlovarský kraj, 2005, S. 38

Chebsko se pak vyznačovalo svým charakteristickým nářečím označovaným jako egerlandština, název města zní v tomto nářečí Egha. Specifický dialekt byl obyvateli Chebska udržován až do konce 2. světové války, kdy odsunem německého obyvatelstva z českého pohraničí zmizel nejen tento jazyk, ale i typické kroje, tance, zvyky a obyčeje.⁷

V současnosti město Cheb na první pohled zaujme svou architekturou, jejíž kořeny sahají až do gotického a renesančního stylu. Dominantou města je Chebský hrad, za zmínku stojí také radnice, Muzeum nebo budova Západočeského divadla. Nejznámější památkou je potom budova Špalíčku – symbolu města. Na architektuře města se mimo jiné podílel i místní rodák významný německý stavitel Balthasar Neumann, který navrhl přestavbu věží kostela sv. Mikuláše.⁸

1.3. Období 2. světové války

Se začátkem 2. světové války poté převážná většina německy mluvícího obyvatelstva zabraných Sudet rukuje do Wehrmachtu. Proti českému obyvatelstvu, které zůstalo v obsazeném území, byla účelově zavedena germanizační politika. Počítalo se s tím, že pohraničí bude poněmčeno. Do roku 1943 zanikly všechny české kulturní spolky. Němčina se stala úředním jazykem. Hlavním bodem germanizace bylo obsazení českého hospodářství a školství. Nacistický režim potlačil každý projev českého kulturního života v pohraničí. Byla zavřena většina knihoven, nevydávaly se ani české noviny a časopisy. Došlo k zákazu českých divadelních představení a jiných kulturních akcí.⁹ Tisíce českých rodin bylo vyhnáno z domovů v pohraničí a musely hledat zázemí ve středočeském kraji. Všichni Češi ale vyhnání přeci nebyli. Byli potřební jako levná pracovní síla v horských oblastech. České obyvatelstvo vyjadřovalo v prvním období protektorátu svůj odpor proti germanizaci demonstracemi, které však byly tvrdě potlačeny.¹⁰

⁷ SHWEINITZER, R., *Heimatbuch: Marienbad Stadt und Land, Band 2.*, München, 1997 S. 1156

⁸ Dostupné z : <http://encyklopedie.cheb.cz/osudy/johann-balthasar-neumann> [3.4.2015]

⁹ ČAPKA, F., SLEZÁK L., VACULÍK J., *Nové osídlení pohraničí českých zemí po Druhé světové válce*, Brno, 2005, S 19-20

¹⁰ OTTER, J., *Úděl česko-německého sousedství: Pohledy do zrcadla dvanácti století společných dějin*, Heršpice, EMAN, 1994, S. 133-139

Na pozadí doby měnily i Mariánské Lázně svou tvář (viz.obraz č.1.). Symbolem nástupu nacistické moci se stalo vypálení židovské synagogy v tzv. „křišťálové noci“ z 9. na 10. listopadu roku 1938. Po vypuknutí války ztratilo město svůj lázeňský charakter. Mnoho hostů přestalo město navštěvovat. Do Mariánských Lázní byla přesídlena část Berlínská nemocnice. Lázně sloužily jako lazaretní město, které během války zneklidňují letecké nálety. Spousta kulturních památek a mnoho budov bylo ve městě zničeno.¹¹

*„Dlouhá staletí bylo toto místo obýváno německy mluvícím obyvatelstvem“.*¹²

6. května 1945 stanulo americké vojsko na československé hranici a obsadilo město. 18. května 1945 se starostou stal Karel Tesař.¹³

1.4. Odsun sudetských Němců

Konec společného soužití Čechů a Němců v příhraničních oblastech Československa, které trvalo po 7 století, pak znamená osvobození okupované Evropy, včetně Protektorátu Čech a Moravy, od nacistického Německa v květnu 1945. Následuje odsun více jak dvou třetin obyvatel pohraničí, kteří se přihlásili k německé národnosti, z území obnoveného Československa na základě mezinárodní situace a rozhodnutí československé vlády v čele s prezidentem Edvardem Benešem v listopadu 1946.¹⁴

V zemi proběhly tři vlny odsunu. Jako první utíkali významní představitelé fašistického režimu, druhou vlnou byl tzv. divoký odsun (květen – srpen 1945) a třetí vlna následovala od prosince 1945 dozorovaná neziskovými organizacemi.

„Z Československa bylo odsunuto asi 2,5 milionu Němců.“ (Deník Chebsko, 26. Listopadu 2001 str. 22 – publicistika).¹⁵

¹¹ NĚMEC, P., NĚMCOVÁ, I., S. 28

¹² SCHWEINITZER, R., *Band 1.*, S. 641

¹³ SCHWEINITZER, R., *Band 2.*, S. 644

¹⁴ ADRIAN VON A., DVOŘÁK T., KOVAŘÍK D., *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*, 1 vyd., Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2019. S. 279

¹⁵ BUCHTELE, Z., ŠVANDRLÍK R., *Drmoul a zaniklá vesnice Cech Svatého Víta, Velká Hleďsebe, Mariánské Lázně*, S. 48

Odsun Němců z Mariánských Lázní začal 25. ledna 1946, bylo odsunuto téměř veškeré německé obyvatelstvo. Ten, kdo pracoval v nemocnici nebo pro Američany, prahnul po úprku do Německa. Němci zařazení do odsunu byli shromážděni v letištní budově ve Sklářích a poté byli dopraveni na Mariánskolázeňské nádraží, odkud byli transportováni vlakovými soupravami do Bavorska. Konec odsunu německého obyvatelstva z města se datuje do zahájení lázeňské sezony v červnu v roce 1946.¹⁶

Rok 1948 byl rokem znárodnění. V únoru akční výbory Národní fronty přebíraly moc a z lázní znovu zmizeli cizinci v souvislosti s uzavřením státní hranice. Po tomto roce bylo zničeno mnoho kulturních památek v okolí. Odsun sudetských Němců měl mimo jiné i špatný dopad na krajinu, oni byli ti, kteří obdělávali pole a starali se o svá hospodářství. Mnoho jejich domovů bylo zničeno a vyrabováno. Bod zvratu nastal až v roce 1989, kdy se opět do lázní začali vracet hosté z celého světa. Byly postaveny nové budovy a staré byly zrenovovány.¹⁷

Má bakalářská práce pracuje s termínem „sudetští Němci“, dosud však nepadla zmínka o původu označení tohoto etnika. V následující části se o to pokusí. Označení „sudetští Němci“ poprvé použil německý politik Franz Jessser, který chtěl tímto termínem definovat národnostní rozdílnost německy mluvícího obyvatelstva v Čechách. Toto označení bylo výsledkem politického jednání ze začátku 20. století a pojmenovalo německy mluvící obyvatelstvo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.¹⁸

Profesor Pražské německé univerzity Ernst Schwarz pak v roce 1924 píše o Čechách jako o „sudetských Slovanech“. Takto vzniklé označení „sudetští Němci“ se používá dodnes, není však jednoznačné, které obyvatelstvo přesně charakterizuje.¹⁹

¹⁶ SCHWEINITZER, R., Band 2.

¹⁷ ŠVANDRLÍK, R., *Mariánské Lázně: průvodce Olympia*, S. 38

¹⁸ MORAVCOVÁ, M., SVOBODA D., ŠÍSTEK F., *Pravda, láska a ti na „východě“: obrazy středoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti*, Praha: UK FHS, 2006, S. 90

¹⁹ MORAVCOVÁ M., SVOBODA D., ŠÍSTEK F., *Pravda, láska a ti na východě: obrazy středoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti*, Praha UK FHS, 2006, S.90

2. Kultura

V následující kapitole bude popsán kulturní a společenský život českých Němců v Mariánských Lázních v období od 19. století až do 1. poloviny 20. století.

2.1. Spolkový život

Smyslem zakládání spolků bylo setkávání obyvatel se společnými zájmy a zálibami. Svou činností pak hrály významnou úlohu při prosazování požadavků, názorů a myšlenek jednotlivých skupin obyvatelstva. Především však sport, vzdělávání nebo zábava bylo hlavním významem zakládání spolků. Vstup do takového sdružení byl dobrovolný, což umožňovalo, aby do něj měli možnost docházet i představitelé různých sociálních vrstev. Byl zde však kladen důraz na zvolení příslušného většinového etnika do vedení spolku, v mnoha případech člena obecní nebo městské privilegované vrstvy společnosti, profesně pak dominovali právníci, učitelé a profesori, průmyslníci, velkostatkáři, mlynáři nebo v malých obcích faráři.

V Mariánských Lázních fungovalo mnoho spolků a organizací. K důležitým mariánskolázeňským spolkům patřil pěvecký mužský spolek založený v roce 1839. V roce 1868 začal působit ve městě spolek dobrovolného hasičstva, dále byl založen divadelní spolek, jehož zakladatelem byl v roce 1927 Anton Gleisinger, který zde působil jako jeho vedoucí a režisér. V tomto roce vznikl též spolek Českých turistů, jako doprovodný program spolku Sokol. Nejstarší sportovní spolek Německý tělocvičný spolek (Deutscher Turnverein) pak zahájil činnost v Mariánských Lázních již v roce 1884, cyklistický spolek Adler založený v roce 1908 a v neposlední řadě Německý křesťanský spolek.²⁰

2.2. Hudební život v lázních

V roce 1821 založil Josef Schurwann oficiální lázeňský orchestr. Členové orchestru měli za úkol bavit lázeňské hosty. Hrál se pod otevřeným nebem, proto pouze v letní sezoně u Křížového pramene. Kapelník Schurwann byl váženou a populární osobností lázní a až do pozdního věku působil v orchestru

²⁰ SCHWEINITZER, *Band 2.*, S. 391

jako jeho dirigent. V roce 1873 byl pro lázeňský orchestr postaven hudební pavilon.²¹

Také mezi hosty lázní byla řada vynikajících hudebních skladatelů a hudebníků. Mezi nejvýznamnějšími byli Fryderyk Chopin hudební skladatel a virtuos, po kterém je pojmenována zdejší Základní umělecká škola a na jehož počest se každoročně koná ve městě hudební festival. Město navštívil také Antonín Dvořák český hudební skladatel nebo Ema Destinová operní pěvkyně.²²

První hudební škola ve městě byla zřízena v roce 1839 Karlem Tischerem společně s mariánskolázeňským pěveckým a hudebním spolkem, jehož zakladatelem byl mnichovský učitel Schlesinger.²³

2.3. Městské divadlo

Již při územním plánu města z roku 1818 bylo zakresleno umístění budovy a poté také postaveno divadlo na dnešním území lázeňské kolonády v místě, kde je nyní postavena zpívající fontána. V tomto období přibývalo lázeňských hostů a tak kulturní a společenský život ve městě začal vzkvétat. První představení zde hráli kočovní herci 14. června 1820.

Budova dnešního divadla byla postavena v letech 1865 – 1868 podle plánů zdejšího stavitele F. Zicklera. Novorenesanční stavba zaujímal plochu 38 x 19, 6 metru. Na svou dobu byla vybaveno velmi moderně. Roku 1889 bylo zavedeno na jevišti a v hledišti elektrické osvětlení. Slavnostní zahajovací představení se konalo 8. srpna 1868.

Roku 1905 bylo divadlo přestavěno podle nových bezpečnostních předpisů v secesním slohu. Budova byla zvětšena a vybavena moderním zařízením. Kapacita divadla činila 353 sedadel.

Následující rekonstrukce proběhla až v letech 1967 – 1977.²⁴

²¹ KŘÍŽEK, V., ŠVANDRLÍK, R., *Marienbad: Eine Plauderei über eine Stadt, die es im Laufe von knappen Hubert Jahren schaffte, welberühmt zu Arden*, Prag: Pluto, 1992, S.30

²² SCHWEINITZER, R., Band 1., S.355

²³ KŘÍŽEK, V., ŠVANDRLÍK, R., *106X Mariánské Lázně*, S. 83

²⁴ Dostupné z: <http://hamelika.cz> [12. 4. 2015]

2.4. Publicistika

V roce 1874 vyšly první Mariánskolázeňské listy německy Marienbader Zeitung (viz.obraz č.2) Iniciátorem vydání zkušebního čísla novin byl vyučený knihtiskař Josef Gschihay. Listy vycházely dvakrát týdně až do začátku 2. světové války. Do Mariánských Lázní se také denně dovážely pro lázeňské hosty Berlínské a Vídeňské noviny a časopisy, jen málokdy došlo ke zpoždění v dodávce. Pro hosty lázní byly místní noviny velmi důležité, dovídali se z nich o celosvětovém dění, ale především zde nacházeli kulturní a sportovní program ve městě, program lázeňského orchestru, program městského divadla a kulturní programy, které se konaly v lázeňských domech. Redaktorem Mariánskolázeňských listů byl Alois Kohn.²⁵

2.5. Biograf

Budova kina Zentral byla postavena speciálně jako kino a uvedena do provozu na podzim roku 1910. Provozovatelem se stal Georg Eckert, který požádal o licenci, již v roce 1906. Tu také obdržel pro takzvané vandrovní kino a čtyři roky poté se usadil v Mariánských Lázních. Jeho představení měla velký divácký ohlas. V prvních měsících po osvobození města v roce 1945 americkou armádou se zde promítaly pouze americké filmy.

Druhé kino Globus ve městě vzniklo v polovině dvacátých let 20. století. Zatím co v kině Globus se promítalo převážně pro lázeňské hosty, kino Zentral bylo baštou místních obyvatel. Po válce bylo kino Globus přejmenováno na kino Kolonáda a kino Zentral na kino Slavia.²⁶

2.6. Filmový festival

V roce 1946 se v konferenčním centru Casino konal první Mezinárodní filmový festival v tehdejším Československu. První ročník festivalu byl nesoutěžní, slavil se tu odsun sudetských Němců a znárodnění československé kinematografie. Každý den se promítal ve společenském domě Casino jeden film. Programová nabídka byla skromná, ale zahrnovala i kvalitní zahraniční filmy. Z českých filmů se na festivalu promítal film Nezbedný bakalář režiséra Otakara Vávry.

²⁵ Hamelika 1984

²⁶ Dostupné z: <http://www.hamelika.cz> [12.4.2015]

Podle dobových zpráv Mariánské Lázně okouzly zahraniční filmaře i hosty. Město však nedokázalo pojmout velké množství návštěvníků, a proto se další ročníky již konaly v Karlových Varech.²⁷

2.7. Sport

Tělovýchovný spolek ve městě byl založen roku 1883, ale už předtím se tu provozovaly různé sporty jako střelba z pistole, turistika a jízda na koni. Velkou pozornost vyvolalo v roce 1905 vybudování golfového hřiště. Oblíben byl také kuželkářský sport, některé hotely měly proto kuželkářské dráhy. V roce 1912 se stavěla dnešní sokolovna jako tělocvična zdejšího německého tělocvičného spolku.

V roce 1919 nechalo město postavit u Ferdinandova pramene fotbalový stadión, kde se vedle kopané konaly také četné atletické závody.

Za zmínku stojí i plochá dráha o délce 1000 metrů, vystavěná již za první republiky v roce 1922. Součástí areálu byly stáje se 120 boxy pro závodní koně, jejichž dostihy společně se závody chrtů, byly v začátcích tohoto oválu velmi populární u lázeňských hostů. V roce 1925 se zde uskutečnily první plochodrážní závody a postupně tak motocyklové a automobilové podniky převažovaly nad koňskými a chrtími.²⁸

Plavání bylo možné provozovat až po vzniku prvních koupališť. První koupaliště vzniklo u mlýna ve Velké Hleďsebi, v roce 1929 bylo na konci obce postaveno velké koupaliště Riviéra a o dva roky později vzniklo v Mariánských Lázních lesní koupaliště Lido.²⁹

Pěší turistika se stala součástí lázeňské redukční kúry. Blízké okolní lesy a kopcovitá krajina vybízely k nejrůznějším sportovním aktivitám. Nejoblíbenějším výletním místem byl zámek Metternich v Lázních Kynžvart. Sem se turisté vydávali jak pěšky, tak kočárem ti movitější. Lázeňští hosté hojně využívaly vycházkových cest v okolí Mariánských Lázní. Lákalo je ale také i vzdálenější okolí a podnikali výlety v kočárech tažených koňmi. Nejčastěji mířily kočáry do

²⁷ Dostupné z: <http://www.hamelika.cz> [12.4.2015]

²⁸ Tamtéž

²⁹ KRÍŽEK, V., ŠVANDRLÍK., R. *106X Mariánské Lázně*

premonstrátského kláštera v Teplé. Také Goethe popsal tento výlet ve svém deníku.³⁰

Protože v hlavní letní lázeňské sezoně byli místní obyvatelé pracovní zaneprázdněni, měli velmi v oblibě zimní sporty (viz.obraz č.3) Mezi nimi bylo hlavně sáňkování, lyžování a závody na bobech. Za tímto účelem byl začátkem 20. století ustanoven sáňkařský klub a původním názvem Rodelclub, později přejmenovaný na zimní sáňkařský klub W.S.C. (německy Winter Sport portClub), který zastřešoval všechny zimní sporty ve městě. Největších úspěchů dosáhli bobisté, kteří za přispění města vybudovali umělou bobovou dráhu. Čtvrté zimní olympiády v Garmisch Partenkirchenu v roce 1936 se zúčastnila dvě družstva bobistů z Mariánských Lázní.³¹

³⁰ KŘÍŽEK, V., ŠVANDRLÍK, R., S. 80

³¹ Dostupné z: [http:// www.hamelika.cz](http://www.hamelika.cz) [15. 7. 2016]

3. Západní Čechy místo čilého cestovního ruchu

3.1. Historie a vznik Mariánských Lázní

Mariánské Lázně (německy Bad Marienbad) jsou nejmladšími lázněmi v západočeském lázeňském trojúhelníku. Jejich dějiny jsou úzce spojeny s dějinami premonstrátského kláštera v Teplé, kterému patřilo okolní území. V listině z roku 1273 potvrzuje papež Řehoř X. tepelskému klášteru vlastnictví obcí Úšovice, Zádub, Závišín, Milhostov a Vlkovice. Území ležící v širokém lesnatém údolí na jižním okraji Slavkovského lesa v kotlině, která je ze tří stran chráněná zalesněnými kopci, čtvrtá strana je situována směrem na jih. Zdejší léčivé prameny vyvěraly v těžko přístupném terénu, a proto první zprávy o jejich výskytu jsou až z 28. dubna 1528, kdy král Ferdinand I. Poslal dopis tepelskému opatovi Antonínovi, kde ho žádá o zaslání vzorku Slaného pramene, dnes Ferdinandova, k provedení analýzy s úmyslem získávat z něj kuchyňskou sůl. Obyvatelé zdejších obcí však brzy poznali z vlastních zkušeností také jejich léčivé účinky. Prvně byly použity úšovické prameny k léčbě slavkovským lékařem Michaellem Raudeniusem počátkem 17. století.^{32, 33}

Se vznikem Mariánských Lázní zůstane navždy spojeno jméno Jan Josef Nehr. Tepelský ordinář a doktor Josef Nehr se narodil 8. května 1752 v Teplé. Ověřoval účinky pramenů na pacientech a studoval způsoby jejich využití v lékařství. Významně se zasadil o úpravu pramenů a jejich okolí.³⁴

V roce 1790 byl postaven u Křížového pramene malý domek pro hosty a u Mariánského pramene prosté stavení ze dřeva se čtyřmi vanami (obrázek). V letech 1786-1807 se používaly pro toto místo dva názvy. První U Kyselky, které označovalo osídlení u Křížového pramene a druhý Mariánské Lázně, které označovalo stavbu s vanami. Následovala výstavba dalších lázeňských budov, tato skupina budov dostala v roce 1808 jméno Mariánské Lázně, ale až za čtyři roky se stávají samostatnou obcí a 2. listopadu 1818 úředně uznanými lázněmi. Prvním starostou obce se v roce 1812 stal majitel dvou tehdejších budov Franz Josef Seidl.³⁵

³² NĚMEC, P., NĚMCOVÁ, I., *Mariánské Lázně- průvodce městem a okolím*, 2001, S. 9

³³ KŘÍŽEK, V., *Mariánské Lázně přírodní zdroje a jejich léčebný význam*, Praha, S. 18

³⁴ Tamtéž, S. 21

³⁵ KŘÍŽEK V., ŠVANDRLÍK, R., *Marienbad*, S. 37

Busta Josefa Nehra od pražského sochaře Emanuela Maxe z roku 1857 se tyčí před Křížovým pramenem. Dr. Heidler označil Nehra jako otce Mariánských Lázní.

„Zasloužení zakladatelé lázní- Nehr, Reitenberger, Skalník- psali dohromady histografii lázní. Ale skutečnými zakladateli byli slavní hosté a prostí obyvatelé.“³⁶

Skutečným zakladatelem Mariánských Lázní byl opat tepelského kláštera Karel Kašpar Reitenberger narozen 29. prosince 1779 v Úterý u Teplé, který podporoval a financoval budování lázní z peněz bohatého kláštera. Nechal odvodnit bažiny, vybudovat příjezdovou cestu do lázní a postavit lázeňské domy, které navrhnul vynikající zahradní architekt Josef Skalník.³⁷

Mimořádnou kapitolou je architektura lázeňských domů, které svou mnohotvárností převážně okouzlují v novorenesančním stylu. Významnou osobností tohoto období ve městě byl Josef Schaffer vídeňský architekt, který v roce 1896 dokončil stavbu Nových Lázní a v roce 1901 budovu společenského domu Casino. Prvním architektonickým slohem, který byl v obci zapečetěn, je klasicismus.³⁸

Konec v dlouhodobém rozvoji výstavby lázní zapříčinil začátek 1. světové války. Velká většina budov byla zabrána pro vojenské válečné lazarety, počet návštěvníků klesl. Po ukončení války se hosté začínají vracet pomalu v důsledku inflace v Německu, odkud přijížděla většina lázeňských návštěvníků.³⁹

3.2. Rozvoj dopravy

V minulosti se do Mariánských Lázní jezdilo výhradně koňskými povozy, chudí lidé přicházeli pěšky. Tyto povozy byly také po dlouhá léta veřejným dopravním prostředkem ve městě, který na počátku 20. století nahradila doprava tramvajová a v roce 1952 pak doprava trolejbusová. Mariánské Lázně byly z počátku bez pozemních komunikací. To se změnilo s příchodem roku 1829, kdy byla postavena silnice směrem na Karlovy Vary a dva roky poté silnice

³⁶ VRBOVÁ, A., *Mariánské Lázně: Prameny, dějiny, lidé, Karlovy Vary*, 1958, S. 202

³⁷ KŘÍŽEK, V., *Mariánské Lázně přírodní zdroje a jejich léčebný význam*, Praha, S. 24-25

³⁸ KOLEKTIV AUTORŮ, *Karlovarský kraj: Karlovy Vary region*, Karlovarský kraj, 2005, S. 174

³⁹ KŘÍŽEK, V., *Mariánské Lázně přírodní zdroje a jejich léčebný význam*, Praha, S. 51

směrem na Velkou Hleďsebi, kudy vedla hlavní silnice z Prahy do Chebu. Všechny dvorní povozy měly nařízeno od 1. 6.1932 projet při cestě z Prahy do Chebu skrze Mariánské Lázně.⁴⁰

3.2.1. Železniční doprava

Poměry se změnilы výstavbou železnice. Roku 1868 až 1872 byla postavena železniční trať směr Plzeň-Mariánské Lázně-Cheb, která byla pojmenovaná Kaiser Franz Josef – Bahn. Nádraží, nejdříve pojmenováno Königswart – Sangerberg. V roce 1902 byla budova nádraží přestavěna v moderním secesním stylu (viz. obraz č.4) a spojena s centrem města pouliční elektrickou dráhou. Cestovalo se pohodlněji a tak počet návštěvníků města velmi rychle rostl. Rozvoj železniční sítě umožňoval lidem cesty ze západních Čech i do sousedního Německa. I po rozvoji automobilové a letecké dopravy, zůstala železnice hlavním dopravním prostředkem.⁴¹

3.2.2. Letecká doprava

V roce 1927 bylo ve Sklářích zbudováno mezinárodní letiště (viz obraz č. 5). Obec Skláře leží na silnici mezi Mariánskými Lázněmi a Chodovou Planou, asi 3 km vzdálené od centra města Mariánské Lázně. Vzniklo na podnět městského radního Josefa Mizery a starosty doktora Turby. V této době se jednalo o druhé největší letiště v zemi. Letiště mělo spojení se všemi hlavními městy Evropy. Od roku 1931 se začíná létat vnitrostátně kromě Prahy také do Karlových Varů. Cesta do Karlových Varů letadlem trvala pouhých 12 minut. Leteckou dopravu preferovali především němečtí hosté lázní, z tohoto důvodu došlo ke spolupráci s německou společností Lufthansa. Ve městě vznikly před válkou dva letecké spolky, které mimo jiné pořádaly okružní lety nad městem a jeho okolím. Vybudování moderního letiště ve Sklářích ovlivnilo i rozmach leteckého sportu.

V roce 1938 bylo letiště obsazeno německou armádou a byla zde založena vojenská letecká škola. Celý prostor byl neprodyšně pro civilisty uzavřen.⁴²

Po osvobození města, od května do prosince 1945, bylo letiště zabráno Američany. Letištní hala byla nechvalně spojena s odsunem sudetských Němců

⁴⁰ SCHWEINITZER, R., *Band 2.*, S. 25

⁴¹ Tamtéž

⁴² BUCHTELE, Z., ŠVANDRLÍK, R., *Velká Hleďsebe v historii*, Mariánské Lázně, 2008, S. 71

z Československa po 2. světové válce, neboť sloužila jako shromaždiště obyvatel.

V 50. letech bylo letiště ve Sklářích zavřeno, znovuotevření se dočkalo až v roce 1972, na svůj rozmach před válkou však již nenavázalo. Po únosu letadla v roce 1980, bylo letiště opět uzavřeno. V současné době je plocha letiště využívána pouze leteckými modeláři a letištní budova chátrá, což dokazuje autorka práce vlastním výzkumem fotografiemi v příloze (viz obraz č. 6)⁴³.

Díky rozvoji dopravy a zajímavým turistickým cílům dochází k rozmachu cestovního ruchu v Karlovarském kraji. Autorka nás v dalších kapitolách provede zajímavými destinacemi v Karlovarském kraji, které osobně navštívila.

3. 3. Cestovní ruch a turistické cíle v okolí Mariánských Lázní

3.3.1. Lázně Kynžvart a zámek Kynžvart

Lázně Kynžvart (německy Bad Königswart) leží 12 km od Mariánských Lázní směrem na Cheb. Dominantou města je lázeňská čtvrť, která je položená ve svahu v nadmořské výšce 700 m na úpatí Slavkovského lesa. Za svůj vznik vděčí lázně blahodárnému klimatu a minerálním vodám. Na popud knížete Metternicha, který byl majitelem kynžvartského panství od roku 1623-1945, lázně vznikly v roce 1856 a až do roku 1950 se zde léčily pouze dospělí pacienti. K rozmachu lázní došlo v období od roku 1862, kdy zdejší prameny, na základě mnoha rozborů, byli úředně prohlášeny za léčivé. Toto období avšak končí 2. světovou válkou, kdy vlivem špatné údržby pramenů ztratily svou vydatnost natolik, že musely být zrušeny. Díky zdejšímu klimatu se zde opět od roku 1950 začíná s léčením, tentokrát dětských pacientů s nemocemi dýchacích cest a kožními problémy. Ze zajímavých objektů v obci autorka ještě poukazuje na historickou budovu radnice, kostel sv. Markéty s barokní farou ze 17. století a empírové měšťanské domy (viz obraz č. 7).⁴⁴

Zámek Kynžvart s rozlehlým parkem stojí asi 1 km jihozápadně od městečka Lázní Kynžvart, odkud vede cesta lemovaná alejí. Barokní zámek nechal

⁴³ SCHWEINITZER, R., *Band 2.*, S. 329

⁴⁴ BODROV, J., *Lázně Kynžvart*, OKO, Svatava- Sokolov, 2001

postavit hrabě Filipp Emmerich z Metternichu na místě zchátralé renesanční tvrze v letech 1681-1691. Zámek měl podobu jednopatrové trojkřídle k východu otevřené stavby. Dnešní podobu získal zámek přestavbou ve stylu vídeňského klasicismu. V letech 1833-1839 podle přání Klementa Wenzela Metternicha, druhého knížete von Metternich-Winneburg. Byla prodloužena boční křídla, nově vzniklý boční dvůr s litinovou kašnou uprostřed byl uzavřen železnou mříží (viz obraz č. 8). Mezi nejvýznamnějšími památky zámku patří kaple sv. Antonína z Padovy, z roku 1833, která je umístěna v severním bočním křídle. Nedílnou součástí zámku je park, který založil vídeňský dvorní zahradník Riedl v letech 1820-1839, jehož součástí je Mlýnský rybník. Od počátku 20. století docházelo k soustavné degeneraci parku. K obnově parku včetně úpravy cest a pěšinek dochází teprve v posledních letech.⁴⁵

3.3.2. Teplá a klášter Teplá

Město Teplá (německy Tepl Stadt) se nachází v jihovýchodní části Karlovarského kraje 15 km východně od Mariánských Lázní. Tepelsko bylo od 9. století majetkem Přemyslovců. Koncem 12. století se stal knížecím správcem zdejšího kraje a vlastníkem Teplé vojvoda Hroznata. Pro své přírodní bohatství a polohu na zemské cestě byla Teplá významným kulturním hospodářským a politickým centrem. Roku 1385 byla Teplá povýšena opatem Bohušem z Otošic na město. V letech 1380-1381 zasáhl obec mor, kdy skoro celé české obyvatelstvo této epidemii podlehl. Na jejich místo přichází noví němečtí osadníci. Rozvoji města pomohla výstavba železniční tratě. Trať byla otevřena v roce 1898. Obživou obyvatel v 19. století byla hlavně řemeslná výroba. Po Mnichovu v roce 1938 připadl celý bývalý okres Teplá pod Německou říši, protože Němci tu měli drtivou převahu.⁴⁶

Dne 7. července autorka navštívila město Teplá, kde mimo jiné zavítala do infocentra, které je umístěno v budově staré radnice na náměstí, s jehož vedoucí paní Karlou Kunešovou krátce pohovořila o kultuře a českých Němcích ve zdejším městě.

⁴⁵ ULRYCH, I., *Zámek Kynžvart*, Vega-I, Nymburk, 2015

⁴⁶ *Teplá křížem krážem*, turistické Informační centrum Teplá, S. 2

K. Kunešová: „Před druhou světovou válkou ve městě žilo 3000 Němců, naproti tomu 200 Čechů, působilo zde mnoho živnostníků, mezi nimi například mydlárna (viz obraz č. 9), kde se vařilo mýdlo. Objekt se nachází na jižní straně náměstí naproti staré radnici.“

Autorka: „Našla bych zde ještě v obci nějaké starousedlíky, potomky českých Němců?“

K. Kunešová: „Bohužel všichni Němci byli odsunuti, většina z nich poté žila v Německu ve městě Butzbach, které se nachází ve spolkové zemi Hessen a okrese Darmstadt.“

Autorka: „Vrací se sem ještě někteří?“

K. Kunešová: „Vrací, jak jednotlivci, tak i celé zájezdy, častokrát sem do infocentra přijíždí potomci starousedlíků a informují se na polohu domů, ve kterých žili jejich rodiče a prarodiče. Na konci června jsem se zúčastnila setkání rodáků, které se konalo v Teplé, a musím říci, že to bylo velmi emotivní setkání.“

Autorka: „A kdo tyto setkání zde organizuje?“

K. Kunešová: „Setkání organizuje zdejší rodačka Hildrun Barthlme, která byla nucena se s rodiči vystěhovat v jejích třech letech. Pracovala na sekretariátu pana Bernda Posselta (nyní mluvčího Sudetoněmeckého zemského spolku) v Bavorsku.“

Autorka: „Jaké zajímavé osobnosti město navštívily?“

K. Kunešová: „Mezi zajímavé hosty patří Johann Wolfgang Goethe a Franz Kafka, který navštívil Teplou pracovně jako zaměstnanec pojišťovny Assicuzarioni Generali se svou přítelkyní.“

Autorka: „Jaké zajímavé objekty mi doporučíte, abych v Teplé navštívila?“

K. Kunešová: „Mezi nejvýznamnější památky patří kostel sv. Jiljí, postaven v letech 1762-1765 tepelským stavitelem V. Hausmannem v barokním slohu, dále pak Městský úřad (původně latinská městská škola) renesanční budova z let 1572-1574 s mansardovou střechou. Ve středu náměstí stojí sloup Nejsvětější Trojice, který patří k nejcennějším památkám města, a nakonec

nejvýznamnější historicky cenný dům v parku za kostelem - budova děkanského farního úřadu (viz. obraz č. 10)."

Autorka: „Děkuji za milé povídání.“

Cestou z Teplé se asi jeden kilometr nachází premonstrátský klášter Teplá, který založil v roce 1193 mocný český vladyka Hroznata. Nejstarší dodnes dochovanou architektonickou částí je románsko – gotický trojlodní halový kostel Zvěstování Páně (viz obraz č. 11). Po staletí se stal duchovním, kulturním, vědeckým, ale také hospodářským centrem celého kraje. Téměř 800 let nepřetržité historie kláštera ukončilo v roce 1950 jeho vyvlastnění komunistickou vládou, areál kláštera poté sloužil jako kasárna. Klášterní budovy chátraly, mnoho věcí bylo ztraceno. Pouze klášterní knihovnu se podařilo zachránit. Návrat premonstrátů do kláštera 1. 1. 1991 byl náročný, neboť klášter připomínal zříceninu a tak v následujících letech došlo k jeho postupné rekonstrukci. Klášter je bohatý na historické a kulturní památky i po těžkých ztrátách minulosti. Mezi nejvýznamnější patří vstupní brána, barokní sýpka, klášterní park, prelatura, konvent, klášterní knihovna z roku 1905, jejíž stavitel byl Josef Schaffer, který se podílel také na výstavbě domů v nedalekých Mariánských Lázních.⁴⁷⁴⁸

⁴⁷ ŠVANDRLÍK., R., *Mariánské Lázně krok za krokem a Klášter Teplá*, Karlovy Vary, S. 31

⁴⁸ *Teplá křížem krážem*, turistické Informační centrum Teplá, S. 4

4. Významné osobnosti v Mariánských Lázních

V této kapitole budou představeny významné německé osobnosti, které navštívily Mariánské Lázně do 40. let 20. století a zanechaly zde nesmazatelnou stopu. Osobnosti, které se nechaly inspirovat ve svých dílech jak okolní přírodou tak i zdejším kulturním děním. Jsou řazeny chronologicky, podle roku pobytu v lázních. Dále budou zmíněni i významní rodáci města, podle data narození.

4.1. Johann Wolfgang von Goethe

J.W.Goethe německý básník, přírodovědec a státník se narodil 28. 8.1749 ve Frankfurtu nad Mohanem. Od roku 1785 pravidelně navštěvoval Karlovy Vary. V této době zaslechl o nových lázních, které se poté rozhodl navštívit. Do Mariánských Lázní přijel poprvé v roce 1820, se záměrem léčit zde své zdravotní problémy. Goethe napsal v Mariánských Lázních několik svých děl. V době pobytů byl ubytovaný v budově nynějšího Městského muzea, kde je dodnes k vidění jeho socha.⁴⁹ Goethe popsal Mariánské Lázně v dopise, který napsal svému synovi v roce 1822.:

„Také tě potěší, že jsem učinil rozhodnutí spatřit taktéž Mariánské Lázně- toto podivuhodné zařízení. Bylo mně jako bych se nacházel v severoamerických lesích, kde se postaví město ve třech letech. Plán je šťastný a přívětivý, vedení přísné, řemeslníci pracovití, dozor rozumný a bdělý. Hotové domy, domy budované, pod střechou nebo až ke střeše, nebo sotva ze základů teprve vyrůstající, všechno je živé. Sotva jsem kdy viděl něco tak přívětivého.“⁵⁰

Při jeho druhé návštěvě Mariánských Lázní v roce 1821 došlo k jeho milostnému vzplanutí k o 55 let mladší sedmnáctileté Ulrice von Levetzow, kterou při následujícím pobytu v roce 1822 požádal o ruku, ta ho ale odmítla. Goethe patří k návštěvníkům, kteří výrazně šířili věhlas Mariánských Lázní. Jsou po něm pojmenovány mnohé objekty ve městě, Goethovo náměstí, Goethovo městské muzeum (viz. obraz č. 12) hotel Goethe atd. Zemřel v roce 1832. Pohřben je ve Výmaru, kde žil a působil od roku 1775.⁵¹ Mezi jeho nejslavnější díla patří: Faust, Prometheus, Král duchů, Čarodějův učeň a Elegie z Mariánských Lázní, které jsou mistrovským dílem lyrické poezie. Současně je zde odraženo i Goethovo

⁴⁹ Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/johann-wolfgang-goethe> [4.4.2015]

⁵⁰ Dostupné z: <http://www.hamelika.cz> [14.7.2016]

⁵¹ Dostupné z <http://www.spisovatele.cz/johann-wolfgang-goethe> [4.4.2015]

zřeknutí se lásky a poznání zahořklosti z odloučení. To, co se odehrávalo v jeho duši, je zachyceno v Elegiích z Mariánských Lázní:

*„Was soll ich nun vom Wiedersehen hoffen,
von dieses Tages noch geschlossener Blüte?
Das Paradies, die Hölle steht dir offen, wie wankelsinnig regt sich´s im
Gemüte!-
Kein Zweifeln mehr! Sie tritt ans Himmelstor, zu ihren Armen hebt sie dich
empor.
So warst du denn im Paradies empfange,
als wärst du wer des ewig- schönen Lebens,
dier blieb kein Wunsch, kein Hoffen, kein Verlange,
hier war das Ziel des innigsten Bestreben, und in dem Anschauen dieses einzig
Schönen,
Versiegte gleich der Quell sehnsüchtiger Tränen.⁵²*

4.2. Richard Wagner

Jeden z největších německých operních komponistů 19. století narozen 22. 5. 1813 v Lipsku přijíždí na léčení do Mariánských Lázní v roce 1845 společně se svou chotí Minou Plannerovou. Zde se spřátelí s dirigentem lázeňského orchestru Theodorem Krüttnerem. V Mariánských Lázních vyšly koncepty jeho oper Lohengrin, Parsifal a Meistersinger von Nürnberg. Po Goethovi je Wagner bezpochyby nejvýznamnějším lázeňským návštěvníkem Mariánských Lázní 19. století. Některé budovy na ve městě byly pojmenovány podle Wagnerových oper např.: Rienzi, Logengrin, Rheingold, Tristan, atpod.⁵³

Richard Wagner zde napsal dopis Theodorovi Küttnerovi:

Drážďany 19. února 1846: Mnichov u Mariánských Lázní

Originál: *„Sehr geehrter Herr Krüttner! Ich schicke Ihnen hiemit nach ihrem wiederholten Wunsche eine von mir selbst corrigierte Abschrift der Partitur meiner Oper „Rienzi“, von der hierbei nur der erste Akt fehlt, war aber wenig ausmachen wird, da sich gerade in diesem Akte nicht viel vorfindet, was sich zu Ihrem Zwecke eignen dürfte. Sie können vorläufig diese Abschrift an sich behalten, sollte ich ihrer einmal noch bedürfen, so wende ich mich deshalb seinerseits an Sie, und ich bitte daher, sie nur bei sich zu behalten. – Wenn Sie*

⁵² SCHWEINITZER, R., *Band 1.*, S. 265

⁵³ Tamtéž, S. 279

Herrn Dr. Schneider in Marienbad sehen, so bitte ich, ihn schönstens von mir zu grüßen. Leben Sie wohl und seien Sie meiner wahrsten Achtung versichert.

*Ihr ergebener Richard Wagner.*⁵⁴

Překlad: „Velice vážený pane Krüttner, posílám Vám na Vaše opakované přání opis partitury mé opery Rienzi, mnou samostatným korigovaný, u kterého chybí pouze první dějství, ale to nic nevádí, protože jsem právě v tomto dějství neshledal, co by mohlo pro Váš účel chybět. Můžete si tento opis ponechat, pokud bych ho ještě potřeboval, tak se obrátím na Vás a prosím Vás proto, abyste si opis uschoval. Kdybyste viděl pana doktora Schneidera v Mariánských Lázních, prosím Vás, abyste ho ode mne nechal co nejkrásněji pozdravovat. Mějte se pěkně a ujišťuji Vás svou hlubokou úctou.

Vám oddaný Richard Wagner."

Wagner navrhnul během svého pobytu městskému představenstvu zřízení festivalového domu. Později se staly Wagnerovy návštěvy a jeho koncerty tradicí.⁵⁵

4.3. Friedrich Hebbel

Friedrich Hebbel německý dramatik a lyrik se narodil 18. 3. 1813. Třicet let po návštěvě Goetheho navštívil Hebbel v červenci 1854 Mariánské Lázně s manželkou. Patří mezi největší německé básníky a dramatiky 19. století. Vyučil se zedníkem, poté studoval práva, filosofii a literaturu v Mnichově.

O Hebbelově návštěvě píšou nejstarší historikové města Dr. Michael Urban a Emil Kub. Hebbel byl zcela ovlivněn přírodou Mariánských Lázní. Napsal zde báseň „ Zkouška lásky (Liebesprob)“, experti na jeho dílo tvrdí, že v epilogu Genoveva zachytil své vzpomínky z Mariánských Lázní. Mezi jeho nejznámější díla patří tragédie Judita (Judith), Maria Magdalena a Nibelungové. Friedrich Hebbel zemřel 18. 12. 1863 ve Vídni.⁵⁶

⁵⁴ Dostupné z: <http://www.hamelika.cz> [2.4.2015]

⁵⁵ SCHWEINITZER, R., *Band 1*. S 282

⁵⁶ VRBOVÁ, A., S. 129

4.4. Franz Kafka

Franz Kafka se narodil 3. 7. 1883 v Praze. Byl to německý spisovatel židovského původu. Studoval germanistiku a později i práva na německé univerzitě v Praze.⁵⁷ V roce 1912 se setkává s Felicií Bauerovou. Čechy mu odjakživa byly blíže než Německo, své díla psal přesto v němčině. Kafka se zajímal o filologické problémy v Čechách. Byl nejvlivnějším spisovatelem dvacátého století. Jeho vztahy k ženám byly velmi komplikované. Byl dvakrát zasnouben s Felicií Bauerovou, té napsal zamilovaný dopis přímo z Mariánských Lázní, které navštívil v roce 1916.:

„Sedím na Tvém balkóně, na Tvé straně stolu- je to, jako by obě strany stolu byly miskami vah a je třeba nenarušit rovnováhu...Je tu skoro ticho, jen noční světlo lampy září na můj balkónový stolek a z Císařské ulice se sem line nic nerušící zurčení...Zítra půjdu na Dianu, abych na tebe vzpomněl, až budu nachýlen nad talířem s máslem.“⁵⁸

4.5. Prof. Theodor Lessing

Theodor Lessing byl filozof, básník, doktor a psycholog. Narodil se v roce 1872 v Hannoveru, kde později učil na zdejší univerzitě. V roce 1923 napsal pro Česko-německé pražské noviny svůj první článek s titulkem Německá minulost Židů. Do Čech utekl před Hitlerem již v březnu 1933 a usadil se v Mariánských Lázních ve vile Protěž.

30. 8. 1933 byl v Mariánských Lázních zavražděn dvěma nacisty. Stal se první nacistickou obětí v Československu. Byl pohřben na zdejším židovském hřbitově. Oba vrazi utekli do Německa. Jeden padl v průběhu války, druhý byl po válce dopaden a odsouzen.⁵⁹

V Mariánských Lázních napsal filozofické dílo Každodennost:

„My, němečtí emigranti, jsme odešli do neznáma s velkým utrpením a těžkými ztrátami. Ztratili jsme domov i dům, a zachránit jsme nemohli ani ty nejskromnější finanční prostředky. Mnozí se to snaží překonat, někteří končí sebevraždou. Případ, kdy člověk jako já, kterému je přes šedesát, musí začít budovat znovu od

⁵⁷ Dostupné z: <http://www.kafkamuseum.cz/Showpage> [2.4.2015]

⁵⁸ Hamelika 1984

⁵⁹ BEDERKA, T., *Bakalářská práce: Ohlas vraždy Theodora Lessinga v českém tisku*, Univerzita Karlova, Praha, 2012

*začátku celou svoji existenci, je ve srovnání s mnohými hrůzami osudy jednotlivců ještě procházkou růžovým sadem."*⁶⁰

Tato slova napsal těsně před svou smrtí Theodor Lessing. Text ještě stihl zaslat do redakce časopisu Die Wahrheit. Otištěn však byl až dva dny po jeho úkladné vraždě v roce 1933.

„Stručná zpráva z ČTK z 31. srpna 1933 v ranních vydáních všech novin v ČSR uváděla: Ve středu 30. srpna ve 21:30 hod. byl ve svém bytě ve vile Edelweiss v Mariánských Lázních zastřelen německý emigrant filosof profesor Dr. Theodor Lessing. Při tomto útoku byl jmenovaný zasažen dvěma ranami z pistole do hlavy, těžce zraněný dopraven do nemocnice v Mariánských Lázních, kde skonal 31. srpna v 1:00 hod. V pátrání po vrazích se pokračuje."

Vražda Theodora Lessinga vyvolala všeobecnou paniku. Zděšení lázeňští hosté odcestovali do svých domovin. Stát musel rychle zareagovat. Bylo pozastaveno vydání německých novin Marienbader Zeitung. Dr. Hans Turba byl odvolán z pozice starosty města. Výstřely v Mariánských Lázních byly varováním. Byly předzvěstí začátku druhé světové války, která byla ještě strašnější než světová válka předchozí. Dnem 1. 9. 1933 přestaly být Mariánské Lázně tradiční klidnou oázou uprostřed Evropy, kde se hosté procházely s pocitem bezpečí. Od této chvíle se dějiny města změnily a to jednosměrkou k Mnichovu a k druhé světové válce a následnému vysídlení německého obyvatelstva.⁶¹

4.6. Johann Thummerer

Významný rodák města Mariánské Lázně a básník. Narodil se 17. 12. 1888 v ulici Poštovní (dříve Židovská ulice). Mladičkový Johann chodil do mariánskolázeňské školy, později se odstěhoval do Chomutova. Do Mariánských Lázní se pravidelně vracel na prázdniny ke svému strýci. Zde vznikaly jeho básně. Stejně jako Kafka a Lessing patřil ke skupině židovských německých spisovatelů. Z první světové války se vrátil s vážnou plicní chorobou, která vedla k jeho smrti v roce 1921.⁶²

⁶⁰ Čapková Kateřina, Frankl Michal, *Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem 1933-1938*, Praha- Litomyšl 2008

⁶¹ Dostupné z:<http://www.hamelika.cz> [12.7.2016]

⁶² Tamtéž

4.7. Josef Neubauer

K vlastencům a rodákům města Mariánské Lázně patří Josef Neubauer, narozen 9. 7. 1897 v Mariánských Lázních. Byl činný ve spolkovém životě a to v Eghelandě Gmoi, což byl pěvecký spolek ve městě Cheb. Také křesťanském německém tělocvičném spolku, jehož byl neodmyslitelnou součástí. Zabýval se historií rodného města, v době odsunutí Němců byl jeden z nejpilnějších pracovníků takzvaných Heimatsbrief, což v překladu znamená Vlastenecké dopisy. Vytvořil 22 skupin sudetoněmeckých krajanských spolků a byl spoluzakladatelem Heimatverband a opatrovníkem města Mariánské Lázně. Za svoje zásluhy obdržel zlaté ocenění krajanského spolku a medaili opata Reitenberga.⁶³

4.8. Dr. Ernst Eckert

Dr. Ernst Eckert se narodil v Mariánských Lázních 29. 3. 1910. Po skončení studia na gymnáziu v Plané, studoval na Německé univerzitě v Praze. Promoval v roce 1938 jako doktor práv. Dr. Eckert byl spoluzakladatelem domovského spolku v Mariánských Lázních, patřil k členům představenstva již od jeho založení. Oceněním jeho činnosti o zachování tradice bylo v roce 1964 jeho zvolení předsedou domovského spolku. Obdržel medaili opata Reitenberga. Dr. Ernst Eckert psal o své domovině Mariánských Lázních:

„Mariánské Lázně, nejmladší a nejkrásnější lázně karlovarského lázeňského trojúhelníku, perla českých světových lázní vybaveny přírodou a krásou, mezi překrásnými lesy podstavci Slavkovského lesa a výběžku hornatin, byly naším domovem. Lidé, kteří opatřili tento kus německé půdy světové platnosti a mezinárodní úcty, museli po ztracené druhé válce pod zanecháním domů a statků, jejich vlast opustit.“⁶⁴

4.9. Franz Neubauer

Stal se synonymem pro sudetoněmeckou otázku. Narodil se v roce 1930 v obci Velká Hleďsebe u Mariánských Lázní, kde chodil do národní školy a potom do střední školy v Mariánských Lázních až do roku 1945. V březnu roku 1946 byl transportován do Bavorska.⁶⁵

⁶³ SCHWEINITZER, R., *Band 1*.

⁶⁴ SCHWEINITZER, R., *Band 1*. S. 13

⁶⁵ HAMELIKA 1984

5. Praktická část

Rozhovor s potomky českých Němců autorku zavedl na samotu Kocovský dvůr (německy Kotzauerhof) poblíž obce Jedlová (německy Tannaweg) (viz. obraz č. 13). Obec Jedlová leží na Kosím potoce asi sedm kilometrů západně od Mariánských Lázní mezi obcemi Tři Sekery a Stará Voda poblíž obce Vysoká. Po roce 1890 se stala samostatnou obcí. Po 2. světové válce byla přiřazena jako osada pod obec Tři Sekery. Po roce 1960 byla Jedlová organizačně i názvově zrušena. Oblast měla před vypuknutím 2. světové války 28 domů a 126 obyvatel. Obec se proslavila svou kyselkou s mimořádně vysokým obsahem volného CO₂, která vyvěrá ze země přerušovaně. Obec po válce šla ke svému zániku, který byl na poslední chvíli zastaven. Zůstávají zde tři popisná čísla a 15 rekreačních chat.⁶⁶ Kocovský dvůr se znovu začal stavět, ale jak autorka místním šetřením v roce 2015 zjistila, objekt je opuštěn a volně přístupný, stavba nebude zřejmě dokončena (viz. obraz č. 14).

Rozhovor s potomky českých Němců sourozenci Eliškou Zívalovou rozenou Procházkovou a panem Františkem Procházkou rozeným Sollner, kteří společně zavzpomínali na své rodiče a dětství, které prožili v obci Jedlová na samotě Kocovský dvůr (viz obraz č. 15). Pan František Procházka se narodil v roce 1945, paní Eliška Zívalová rozená Procházková v roce 1953.

Autorka: „Kdy a jak získala vaše rodina pozemky v Jedlové?“

F.Procházka: „V 19. století od knížete Metternicha koupili naši předkové 42 hektarů půdy a 13 kusů dobytka. V roce 1930 koupil náš strýc Štěpán Procházka usedlost Kocovský dvůr, na kterém se pak celá naše rodina usadila.“

Autorka: „Můžete pohovořit o svých rodičích?“

E. Zívalová: „Maminka Anna Sollnerová měla německou národnost. Byla dcerou hostinského. Tatínek František Procházka (viz.obraz č. 16) byl Čech, staral se o hospodářství na Kocovském dvoře. Seznámili se v době 2. světové války, ale vstoupit ve svazek manželský mohli až po skončení války z důvodu rozdílné národnosti, kdy bratr František už byl na světě.“

⁶⁶ BUCHTELE, Z., ŠVANDRLÍK R., *Tři Sekery v historii a dnes*, Mariánské Lázně, 2006, S. 289,293

F. Procházka: „Do této doby jsem se jmenoval Sollner. Příjmení Procházka jsem získal po otci až po svatbě mých rodičů.“

Autorka: „Jaké tehdy byly vztahy mezi Čechy a Němci v kraji?“

F. Procházka: „V obci Tannaweg žili v převážné většině Němci, kteří po ukončení války byli odsunuti do Německa. A vztahy mezi obyvateli bývali velmi přátelské. Po válce ze starousedlíků zůstala v obci pouze naše rodina, protože zde vlastnila statek a hospodářství.“

E. Zívalová: „Jelikož byl tatínek Čech, měli rodiče na výběr a tak mohli zůstat, nebo se odstěhovat do Německa. Původně skutečně odejít chtěli, ale náhoda tomu chtěla jinak. Maminka nám vyprávěla, že při nakládání povozu, kterým si s sebou mohli odvézt osobní věci do 50 kg, tatínek z povozu spadl a zlomil si nohu. Musel být převezen na ošetření do chebské nemocnice a tam se poté rozhodl, že s rodinou v Jedlové zůstane.“

F. Procházka: „Po válce v obci Tannaweg tedy žádní Němci, kromě naší maminky, nezůstali. Pomalu do kraje přicházeli noví obyvatelé převážně Slováci a musím říci, že vztahy byly dobré.“

Autorka: „Jak probíhal odsun sudetských Němců v obci?“

E. Zívalová: „Tatínek mi vyprávěl, že převážná většina odsunutého obyvatelstva odjížděla do Německa vlakem z nádraží v Lázních Kynžvart.“

Autorka: „Jaké bylo kulturní vyžití v obci v roce 1945?“

F. Procházka: „Žilo se nám zde dobře, měli jsme zde divadlo, školu – jednotřídku, dokonce i obecní dechový orchestr. Tatínek, po znárodnění v roce 1948, kdy byl nucen odevzdat státu svůj majetek - statek, půdu, hospodářská zvířata a stroje, odešel pracovat do JZD a tak nás Kocovském dvoře u Jedlové nechali bydlet až do roku 1961. Poté se celá naše rodina odstěhovala do obce Lázně Kynžvart, kde žijeme doposud.“

E. Zívalová: „Po válce to bylo lepší, lidé byli více družní. V dnešní době je to vše jen o penězích.“

Autorka: „Od kdy se začal používat český název obce?“

F. Procházka: „Až v roce 1948 se začal používat český název obce Jedlová.“

Autorka: „Jakým jazykem jste doma mluvili?“

E. Zívalová: „Maminka mluvila pouze německy, psala švabachem a mluvila egerlandštinou, to je německé nářečí, kterým se mluvilo nejen v tomto kraji. Česky se pořádně nikdy nenaučila, protože byla v domácnosti, starala se o hospodářství a nás děti. V létě pracovala v lese, kde sázela stromky. Tatínek mluvil na nás děti česky a s maminkou německy.“

Autorka: „Jak se obec Jedlová změnila po roce 1948, kdy došlo k znárodnění majetku?“

F. Procházka: „Nic zde nezůstalo, statek chátral, okolní stavení byla zbourána a vybrakována.“

Po revoluci v roce 1989 se tady postavilo několik rekreačních chat. Náš statek má nového majitele, který se pokoušel o částečnou rekonstrukci.“

Autorka: „Co způsobila blízkost státní hranice s tehdy západním Německem po roce 1948?“

F. Procházka: „Státní hranice vedla asi 5 km za obcí okolo vrchu Dyleň. Po válce vojáci střežili území, na Dyleni byly kasárny. Okolo ostnatých drátů vedla stezka, kterou vojáci pravidelně projížděli ve dvou na koních a se psy. Po roce 1948 kolem nás utíkali lidé na západ do Německa. Jednou jsme šli s maminkou do kůlny pro dříví, a protože jsme s maminkou mluvili pouze německy, ptali se nás utečenci, zda už jsou v Německu. Překročit zde hranici se však podařila málokomu.“

Autorka: „Vrátili se po Sametové revoluci v roce 1989 někteří odsunutí Němci zpět do svých bývalých domovů v kraji?“

E. Zívalová: „Nikoho takového neznám. Oni byli vyplaceni od německého státu a většina jejich majetku již byla stejně zničena. Pouze navštěvovat místa svého narození a prožitého mládí jezdili hromadně autobusy, také je často bylo možné potkat na poutích, které se konaly v obcích v okolí Lázní Kynžvart.“

Autorka: „Děkuji Vám oběma za poskytnutý rozhovor.“

Rozhovor s pamětníky poukazuje na některé skutečnosti uváděné v mé bakalářské práci. Už jen fakt, jak obtížně se podařilo nalézt potomky českých Němců a pamětníků odsunu německého obyvatelstva dokládá, jak se po druhé světové válce změnila národnostní struktura obyvatel chebského pohraničí. Původně německy mluvící většina byla vystěhována ze svých domovů a v kraji zůstali pouze někteří starousedlíci s českými kořeny, což dokládá i příběh rodičů sourozenců F. Procházky a E. Zívalové. Jak je patrné z jejich výpovědi, nikdo se u nich doma nepozastavoval nad tím, že maminka mluvila německy, dokonce egerlandským dialektem a tatínek komunikoval s dětmi česky, s maminkou pak německy. Pan Procházka i paní Zívalová dodnes plynule hovoří německým jazykem.

Z jejich příběhu je zřejmé, že vztahy mezi Čechy a Němci bývaly velmi dobré. Zmínka o způsobu, jakým rodina získala hospodářskou usedlost, potvrzuje význam zámku Kynžvart a rodu Metternichů pro místní kraj.

Opuštěné příhraniční obce byly buď zbourány, nebo ponechány svému osudu, nastupující komunistický režim neměl zájem na tom, aby v blízkosti hranice se západním světem žili trvale lidé, vznikala pustá hraniční sahající v některých místech i několik kilometrů do vnitrozemí. Původní české obyvatelstvo, které mělo svá obydlí ve vytvořených hraničních pásmech a nově příchozí osadníci z československého vnitrozemí, kteří zabírali opuštěné usedlosti po odsunutých sudetských Němcích, mohli v tomto prostoru žít pouze ve zvláštním režimu. Avšak mnohé z těchto posledních obyvatel pod tíhou života v přísně střeženém prostoru po čase své domovy opustili a přesídlili do vnitrozemí. Díky tomuto pozdějšímu odchodu z hraničních pásem se přeci jen zachovaly pozůstatky obydlí těchto obyvatel, což autorka dokládá fotografií ruiny usedlosti „U Alexi,“ (viz. obraz č. 17) ležící nedaleko obce Jedlová, pojmenované podle posledního majitele. Osudy odsunutých německých obyvatel se pak výrazně vrývají i do historie kostelů obcí v pohraničí, mnohé z nich byly zbourány, nebo ponechány bez jakékoliv péče. Práce opět jako konkrétní případ uvádí kostel sv. Jana Křtitele v obci Vysoká (viz. obraz č. 18,19), kde byl místní kostel zachráněn až po roce 1989 za přispění německých krajanů.

6. Závěr

V ne tak dávné minulosti vytvářeli sudetští Němci po boku českého obyvatelstva společnou historii Karlovarského kraje, což se pokusila popsat bakalářská práce. Po dlouhá století žili Němci i Češi ve vzájemné symbióze, podíleli se každý svým přispěním na rozvoji kraje na rozhraní dvou národů, kraje bohatého na přírodní zdroje, ale i kraje s drsným podnebím. Osudy příslušníků jednotlivých národů se vzájemně prolínaly, byly zde vytvořeny letité rodové tradice. Bohužel až dynamické změny, které s sebou přineslo 20. století, tato vzájemná pouta přetrhaly.

Soužití obou národů do roku 1945 popisuje autorka i na příkladu historie Chebska, centra německy mluvícího obyvatelstva v českém pohraničí, se zaměřením na Mariánské Lázně. Ukazuje na neopomenutelnou roli příslušníků německého národa na vznik a rozvoj tohoto lázeňského města. Nelze nepřipomenout, že rodným jazykem zakladatelů města nebo osobností, které se zasloužili o celosvětový věhlas Mariánských Lázní, byla němčina, což dokládají i historické památky dochované z období před rokem 1945 nebo původní pojmenování místních lokalit.

Německé obyvatelstvo hovořící místním dialektem egerlandštinou (Cheb= v němčině Eger) bylo hnací silou, která se zasloužila o hospodářský, kulturní, společenský i sportovní rozvoj, spolkový život byl nedílnou součástí dění ve městě. Pestrost života v rozvíjejících se Mariánských Lázních přilákal nespočet významných osobností, zájem o návštěvu lázní přispěl k rozvoji dopravy a cestovního ruchu i v nejbližším okolí.

Rok 1945 však znamenal konec rozmachu lázní, poválečná doba násilně ukončila odsunem sudetských Němců společné soužití s Českým obyvatelstvem. Město se přestalo rozvíjet, přežívalo pouze ze zašlého věhlasu.

Autorka se díky práci dozvěděla o osudech a životě rodiny českých Němců v pohraničí. O usedlostech a kulturních objektech v oblasti Mariánskolázeňska, které byly zničeny.

7. Seznam použité literatury

ADRIAN VON A., DVOŘÁK T., KOVAŘÍK D., Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945, 1 vyd., Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2019, ISBN 978-80-86488-70-7.

ARBURG A., STANĚK T., Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů, Středoluky, 2010, ISBN 978-8086057-67-5

BEDERKA, T., Bakalářská práce: Ohlas vraždy Theodora Lessinga v českém tisku, Univerzita Karlova, Praha, 2012

BENAMOU, G., Mnichovský přízrak, 1.vyd., Praha:Paseka, 2008, ISBN 97880-7185-929-1.

BODROV, J., Lázně Kynžvart, OKO, Svatava- Sokolov, 2001

BUCHTELE, Z., ŠVANDRLÍK, R., Velká Hleďsebe v historii, Mariánské Lázně, 2008, ISBN 978-80-254-3232-7

BUCHTELE, Z., ŠVANDRLÍK R., Dřmoul a zaniklá vesnice Cech Svatého Víta, Velká Hleďsebe, Mariánské Lázně

ČAPKA, F., SLEZÁK L., VACULÍK J., Nové osídlení pohraničí českých zemí po Druhé světové válce, Brno, 2005,

Čapková Kateřina, Frankl Michal, Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem 1933-1938, Praha- Litomyšl 2008, ISBN 978-80-7185-840-9

KOLEKTIV AUTORŮ, Karlovarský kraj: Karlovy Vary region, Karlovarský kraj, 2005

KŘÍŽEK, V., Mariánské Lázně přírodní zdroje a jejich léčebný význam, Praha

KŘÍŽEK, V, ŠVANDRLÍK, R., Marienbad: Eine Plauderei über eine Stadt, die es im Laufe von knappen Hubert Jahren schaffte, welberühmt zu Arden, Prag: Pluto, 1992

KŘÍŽEK, V., ŠVANDRLÍK, R., 106X Mariánské Lázně

MORAVCOVÁ, M., SVOBODA D., ŠÍSTEK F., Pravda, láska a ti na „východě“: obrazy středoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti, Praha: UK FHS, 2006

NĚMEC, P., NĚMCOVÁ, I., Mariánské Lázně- průvodce městem a okolím, 2001, ISBN 80-902971-0-2.

OTTER, J. Úděl česko-německého susedství: Pohledy do zrcadla dvanácti století společných dějin, Heršpice, EMAN, 1994

OTČENÁŠEK J., Němci v Čechách po roce 1945: na příkladu západního Podještědí, Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR a Scriptorium, 2006

SHWEINITZER, R., Heimatbuch: Marienbad Stadt und Land, Band 2., München, 1997

SCHWEINITZER, R., Heimatbuch: Marienbad Stadt und Land, Band 1, München, 1997

ŠVANDRLÍK, R., Mariánské Lázně: průvodce Olympia, 1991, ISBN 80-7033-133-x.

Teplá křížem krážem, turistické Informační centrum Teplá

ULRYCH, I., Zámek Kynžvart, Vega-I, Nymburk, 2015

VRBOVÁ, A., Mariánské Lázně: Prameny, dějiny, lidé, Karlovy Vary, 1958

Sborník Hamelika 1984

Internetové zdroje:

URL: <http://encyklopedie.cheb.cz/osudy/johann-balthasar-neumann> [3.4.2015]

URL: <http://www.hamelika.cz>

URL: <http://www.spisovatele.cz/johann-wolfgang-goethe>

URL: <http://www.kafkamuseum.cz/ShowPage.aspx?tabindex=3&tabid=5>

8. Resumé

Autorka práce se zabývala tématem Cestovní ruch a kultura českých Němců v Karlovarském kraji. Práce byla rozdělena do pěti hlavních kapitol. V první kapitole byla popsána historie českých Němců a jejich soužití s českým obyvatelstvem v pohraničí do roku 1945. Obsahem následující kapitoly byla kultura obyvatelstva v Mariánských Lázních do roku 1945. Třetí kapitola byla věnována cestovnímu ruchu ve městě a jeho okolí. Ve čtvrté kapitole autorka představila významné německé osobnosti a rodáky v Mariánských Lázních. Pátá kapitola, ale i celá bakalářská práce měla za cíl poukázat na osudy potomků a usedlostí v oblasti Mariánskolázeňska, na stále více a více mizící prameny informací o životě původního německy mluvícího obyvatelstva v pohraničních oblastech Karlovarského kraje. Byly zpřetrhány několikasetileté rodinné tradice, což se projevuje i na vztazích starousedlíků s nově příchozími obyvateli, tvoří se nejen nová rodová pouta, ale vytváří se i nové sounáležitosti s tímto krajem. Tento proces bude vyžadovat ještě spoustu času, je ale možné s jistotou konstatovat, že hodnoty, které zde zanechali čeští Němci, stojí na pevných základech.

9. Resümee

Die Autorin befasste sich mit dem Thema Fremdenverkehr und Kultur der Sudetendeutschen in der Karlsbader Region. Die Arbeit war in fünf Hauptkapitel aufgeteilt. Im ersten Kapitel wurde die Historie der Sudetendeutschen und ihr Zusammenleben mit der tschechischen Bevölkerung im Grenzgebiet bis zum Jahr 1945 beschrieben. Der Inhalt des darauffolgenden Kapitels war die Kultur der Bevölkerung in Marienbad bis zum Jahr 1945.

Das dritte Kapitel war dem Reiseverkehr in der Stadt und Umgebung gewidmet. Im vierten Kapitel hat die Autorin bedeutende deutsche Persönlichkeiten und Gebürtige in Marienbad vorgestellt. Das fünfte Kapitel, aber auch die ganze These hatte zum Ziel auf das Schicksal der Nachkommen und der Heimstätten im Marienbader Gebiet zu verweisen, auf immer mehr und mehr vergängliche Quellen der Informationen über das Leben der ursprünglich deutschsprachigen Bevölkerung im Grenzgebiet der Karlsbader Region. Es wurden jahrhundertlange

Familientraditionen zerbrochen, was sich auf die Verhältnisse der Altbewohner mit den neu ankommenden Einwohnern bemerkbar macht. Es entstehen nicht nur neue Herkunftsverbindungen, aber auch neue Zusammengehörigkeiten mit dieser Region.

Dieser Prozess erfordert noch sehr viel Zeit, es ist aber möglich mit Sicherheit festzustellen, dass die Werte, die die Sudetendeutsche hinterlassen haben auf festen Grundlagen stehen.

10. Přílohy

Obrázek č.1 Dnešní Hlavní ulice v roce 1940 (Zdroj: archiv pana Romana Kouby)

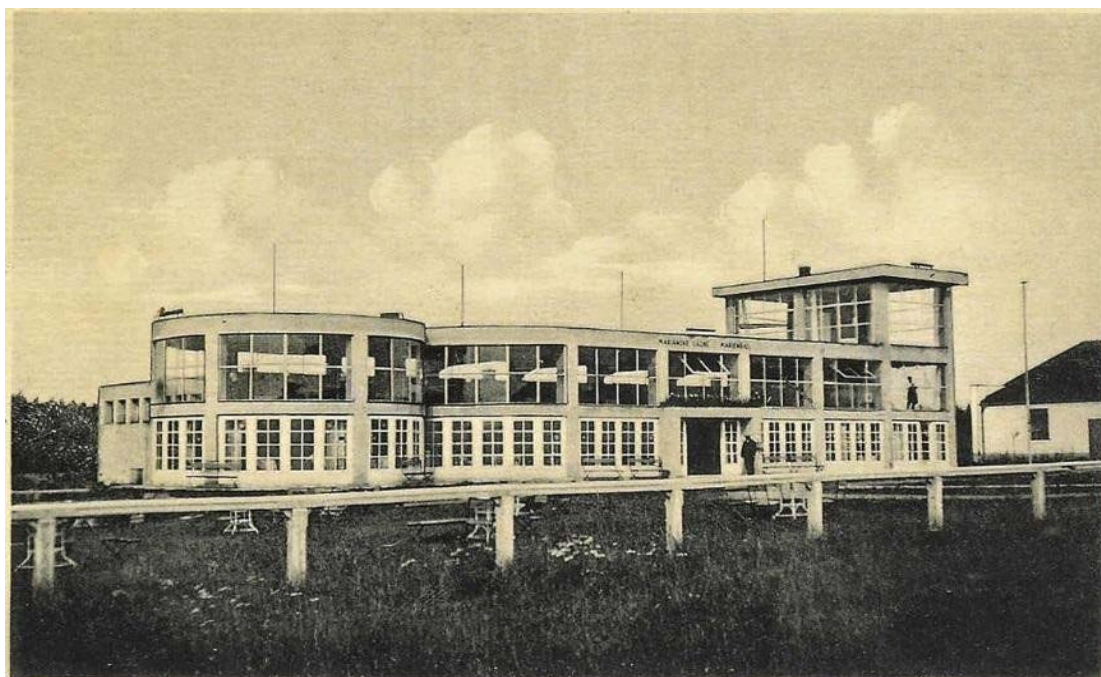
Obrázek č. 2 Marienbader Zeitung (Autorka: Michaela Morávková, vyfoceno dne 23.9.2014)

Obrázek č.3 Sportovní kluby v Mariánských Lázních

Obrázek č. 4 Nádraží v Mariánských Lázních r. 1938 (Zdroj: *archiv pana Romana Kouby*)

Obrázek č. 5 Letiště ve Sklářích – 40.léta (Zdroj: archiv pana Romana Kouby)

Obrázek č. 6 Letiště ve Sklářích dnes (Autorka: Michaela Morávková, vyfoceno dne 18.7.2016)

Obrázek č. 7 Lázně Kynžvart. 7.1. Kostel sv. Markéty, 7.2. Kostel sv. Markéty s přilehlou budovou fary – modrý objekt, 7.3. budova radnice, 7.4. měšťanské domy (Autorka: Michaela Morávková, vyfoceno dne 18.7.2016)

Obrázek č.8 Zámek Kynžvart (Autorka: Michaela Morávková, vyfoceno dne 18.7.2016)

Obrázek č. 9 Město Teplá, 9.1. budova děkanského farního úřadu, 9.2. měšťanské domy, 9.3. mydlárna – boční pohled, 9.4. mydlárna – čelní pohled
(Fotografie: Michaela Morávková, dne 7.7.2016)

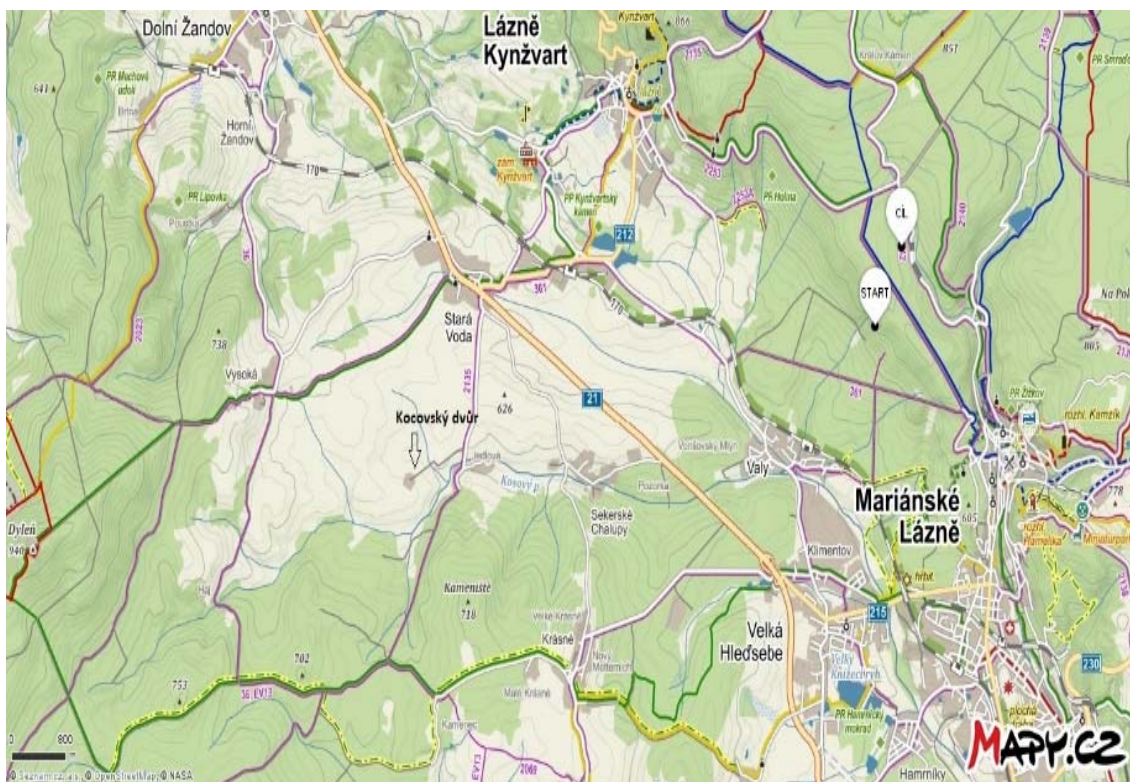
Obrázek č. 10 Město Teplá, 10.1. stará radnice, 10.2. kostel sv. Jiljí, 10.3. Městský úřad, 10.4. sloup Nejsvětější Trojice (Fotografie: Michaela Morávková, dne 7.7.2016)

Obrázek č. 11 Klášter Teplá, 11.1. románsko-gotický trojlodní halový kostel Zvěstování Páně, 11.2. Gloriet, 11.3. historická knihovna, 11.4. zámecký park
(Fotografie: Michaela Morávková, dne 7.7.2016)

Obrázek č. 12 Socha Goetheo před Městským muzeem v Mariánských Lázních
(Fotografie: Michaela Morávková, dne 29.7.2016)

Obrázek č. 13 Mapa Jedlová a okolí (Zdroj. www.mapy.cz)

Obrázek č. 14 Kocovský dvůr dnes, (Fotografie: Michaela Morávková, dne 17.3.2015)

Obrázek č. 15 Kocovský dvůr ve 40. letech, (Fotografie: František Procházka ml.)

Obrázek č. 16 František Procházka st. (Fotografie: František Procházka ml.)

Obrázek č. 17 Ruina usedlosti „u Alexi” , (*Fotografie: Michaela Morávková, dne 18.7.2016*)

Obrázek č. 18 Kostel sv. Jana Křtitele v obci Vysoká vnitřní pohled,
(Fotografie: Michaela Morávková, dne 18.7.2016)

Obrázek č. 19 Kostel sv. Jana Křtitele v obci Vysoká čelní pohled,
(Fotografie: Michaela Morávková, dne 18.7.2016)